

სამართლიანი სასამართლოს უფლება შეიარაღებული კონფლიქტის დროს

დავით ჭავჭავაძე

აბსტრაქტი

სამართლიანი სასამართლოს უფლება მისი ჩამოყალიბებიდან დღემდე ადამიანის სხვა ფუნდამენტური უფლებების სადარაჯოზე დგას. აღნიშნული უფლების ფარგლები დროისა და სივრცის მიხედვით იცვლება, თუმცა უცვლია მისი საზრისი: დაიცვას ადამიანი უფლებათა შელახვისგან და მაქსიმალურად მისცეს მას საკუთარი სიმართლის დამტკიცების შესაძლებლობა. თანამედროვე საქართველოს სამართლებრივი რეალობიდან გამომდინარე მაშინ, როდესაც სახელმწიფოს ტერიტორიაზე არის შეიარაღებული კონფლიქტის კერები, ოკუპაცია და საერთაშორისო სისხლის სასამართლოს პროკურორი ხელმძღვანელობს გამოძიებას საერთაშორისო დანაშაულთა შესაძლო ჩადენის ფაქტზე, ლოგიკურია სამართლიანი სასამართლოს უფლება ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებულ წონასა და აქტუალობას იძენს. ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს მკითხველს გააცნოს სამართლიანი სასამართლოს უფლების ქმედითობა შეიარაღებული კონფლიქტების დროს. რა ბერკეტები არსებობს საერთაშორისო სამართალსა და ეროვნულ კანონმდებლობაში სამხედრო სასამართლოს ფუნქციონირებისთვის და რამდენად დააკმაყოფილებს იგი სამართლიანი სასამართლოს კონცეფციის საერთაშორისო სტანდარტს. ნაშრომი განიხილავს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსა და საერთაშორისო სამხედრო ტრიბუნალების პრაქტიკას.

შესავალი

სამართლიანი სასამართლოს უფლება ნახევარ საუკუნეზე მეტია, რაც საერთაშორისო სამართალით აღიარებულია, როგორც ერთ-ერთი ფუნდამენტური უფლება, რომელიც თავის გამოხატულებას მრავალი ფორმითა და მიმართულებით ჰპოვებს. „სამართლიანობის“ ელემენტი აღნიშნული უფლების განუყოფელი ნაწილია. ულპიანეს გადმოცემით სამართლიანობა წარმოადგენს კონსტანტას, უწყვეტ საწადელს, რომლისკენ სწრაფვითაც დაცულია ყველას უფლება.¹ სამართლიანობის ლეგალური აღქმის სხვადასხვაობა და განვითარების დინამიკა, სამართლიანი სასამართლოს უფლებას მუდმივ აქტუალობას სძენს. საერთაშორისო სამართლებრივი თვალსაზრისით, სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზაცია ყველაზე მწვავე გამოწვევების წინაშე,

¹ Oliver J. Lissitzyn, The Meaning of the Term Denial of Justice in International Law, (The American Journal of International Law, Vol. 30, No. 4, 1936), 632.

სწორედ საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის მოქმედებისას დგება.

ბუნებრივია, როდესაც სასწორზე თავად სახელმწიფოს ყოფიერების საკითხი დგას ძნელია დაცულ იქნას, ცალკეული უფლებები. ამის ნათელ დადასტურებას წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-15 მუხლი, რომელიც სახელმწიფოს ომიანობისას სხვადასხვა უფლების დაცვისგან, დეროგაციის შესაძლებლობას განუმტკიცებს. თუმცა სამართლიანი სასამართლოს უფლება ამ მხრივაც *suī generis* ფენომენს წარმოადგენს.

ნაშრომის კვლევის საგანს წარმოადგენს შეიარაღებული კონფლიქტების შედეგად და უშუალოდ მათი მიმდინარეობის დროს, წარმოშობილი სამართლებრივი დავების განხილვისას სამართლიანი სასამართლოს უფლების მოქმედება, მისი ფარგლები და ის გამოწვევები, რაც ამ უფლების ჯეროვნად რეალიზაციას ახლავს თან. ეს ყოველივე კი იმ სამართლებრივი ბაზისის კვლევის კვალდაკვალ, რაც საერთაშორისო ჰუმანიტარულ, სისხლისა და ადამიანის უფლებათა სამართალში ამ უფლების დაცვის გარანტიებს ქმნის. სტატიაში განასაკუთრებული აქცენტი გაკეთებულია ზემოაღნიშნული მიმართულებით საქართველოს წინაშე არსებულ გამოწვევებზე და გაანალიზებულია შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა.

ნაშრომში პირველ რიგში მიმოხილული იქნება სამართლიანი სასამართლოს უფლების კონცეფცია თუ როგორ ჩამოყალიბდა ის დროთა ცვალეობადობის მიხედვით. რა მნიშვნელობა შეიძინა მან საერთაშორისო და ეროვნულ სამართალში და როგორია ამ უფლების ფარგლები. ამის გაანალიზდება საერთაშორისო სამხედრო ტრიბუნალთა მიდგომები, წესდებები და პრაქტიკა სხვადასხვა პოსტკონფლიქტურ ვითარებებში. ამასთან გამოთქმული იქნება ჰიპოთეზა, რომელიც ეცდება სამართლიანი სასამართლოს უფლება აქამდე უცნობ ქრილში დაანახოს ფართო საზოგადოებას.

1. სამართლიანი სასამართლოს უფლების კონცეფცია

ა) სამართლიანი სასამართლოს უფლების საზრისი თანამედროვე საერთაშორისო საზოგადოებისთვის

სამართლიანი სასამართლოს უფლება საერთაშორისო სამართლებრივ აქტებში ჯერ კიდევ 1948 წლის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციიდან ხვდება.² აღნიშნული დეკლარაციის მე-8, მე-10 და მე-11 მუხლები აყალიბებენ სამართლიანი სასამართლოს უფლებას, როგორც პრინციპს და განამტკიცებენ სახელმწიფოს როლს ადამიანისთვის კონსტიტუციითა და კანონით დაცული უფლების ქრილში. შესაბამისად ეს არის ის იდეოლოგიური ფუნდამენტი, რომელზე დაყრ-

² გაეროს გენერალური ასამბლეის N 217 A რეზოლუცია, პარიზი, 1948 წლის 10 დეკემბერი.

დნობითაც განვითარდა მთელი რიგი საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმები. მათ შორის სამართლიანი სასამართლოს უფლებამ *mutatis mutandis* ასახვა ჰპოვა საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის დებულებებშიც.

სამართლიანი სასამართლოს უფლება საერთაშორისო საზოგადოებამ არაერთ სამართლებრივ მოცემულობაში ასახა. იგი იმდენად კომპლექსურ ფენომენად იქცა, რომ თუნდაც შეიარაღებული კონფლიქტების ვიწრო ქრილში, არაერთი რეგიონალური და საყოველთაო დონის საერთაშორისო ხელშეკრულების და მათ საფუძველზე მოქმედი ინსტიტუციების გადაწყვეტილების ანალიზია საჭირო, რათა მისი ფარგლები განისაზღვროს.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ, რომელიც 1950 წლის ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მთავარი ინტერპრეტატორია, სამართლიანი სასამართლოს უფლება დემოკრატიული საზოგადოების ფუნქციონისათვის ფუძემდებლური მნიშვნელობის მქონე დებულებად მიიჩნია.³ „დემოკრატიულ საზოგადოებაში სამართლიან სასამართლო განხილვაზე უფლებას იმდენად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, რომ მისი შეზღუდვითი ახსნა-განმარტება მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის ქრილში დაუშვებელია.“⁴ ნორმის მიზნებისთვის შეიარაღებულ კონფლიქტში თუ მის მიღმა სასამართლო იქნება ორგანო, რომელსაც შესაძლებლობა აქვს მიიღოს მბოჭავი ძალის მქონე გადაწყვეტილება, რომელიც ვერ იქნება შეცვლილი არასასამართლო ხელისუფლების მიერ.⁵ კონკრეტული უფლება არამარტო განამტკიცებს ადამიანის დაცვის შესაძლებლობას არამედ ნათელს ჰფენს ხელისუფლების შტოთა გამიჯვნის აუცილებლობას. „აღმასრულებელი ხელისუფლებისგან დამოუკიდებლობა, მიუკერძოებლობა და პროცედურული გარანტიების არსებობა ეს ის მნიშვნელოვანი კრიტერიუმებია, რაც სასამართლოს როგორც ინსტიტუციას უნდა ახასიათებდეს.“⁶ ეს საჭიროება განსაკუთრებით მწვავეა, როდესაც სამხედრო სასამართლოს წინაშე შესაძლებელია წარდგენილ იქნას მოწინააღმდეგე მხარის მებრძოლი, რომელსაც არანაირი ნდობა არ აქვს მისი საქმის განმხილველი სასამართლოს და მისი შემადგენლობის მიმართ.⁷

ადამიანის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით 1966 წლის სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების პაქტის მე-14 მუხლის ქრილში

³ კორკელია კ, ქურდაძე ი, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით, თბილისი, 2004, 155-156.

⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 1970 წლის 17 იანვრის გადაწყვეტილება საქმეზე, *Delcourt v. Belgium*, პარ. 25.

⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 1997 წლის 25 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე, *Findlay v United Kingdom*, პარ. 77.

⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 1988 წლის 29 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე, *Belilos v Switzerland*, პარ. 64.

⁷ <<https://www.theguardian.com/law/2018/jan/01/hague-poisoning-bosnian-croat-general-cyanide-inquiry-slobodan-praljak>> last modified December 12, 2019.

დამოუკიდებლობის მოთხოვნა ირღვევა მაშინ, როდესაც აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლებათა კომპეტენციებს შორის არ არის ნათელი მიჯნა, რომელიც აძლევს აღმასრულებელ ხელისუფლებას სასამართლოზე გარკვეული კონტროლის განხორციელების შესაძლებლობას.⁸ ზემოთქმული მხოლოდ მცირე ჩამონათვალია იმ მოთხოვნებისა, რომელებიც სამართლიან სასამართლოზე ვრცელდება, იმისათვის, რომ ყოველგვარი ეჭვი გაფანტულიყო არაერთმა საერთაშორისო ინსტიტუციამ საკუთარ გადაწყვეტილებებში გამოხატა, სამხედრო ტრიბუნალებზე მსგავსი მოთხოვნების ანალოგიით გავრცელება.⁹

ბ) სამართლიანი სასამართლოს უფლება შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის შრილში

უპირველეს ყოვლისა უნდა აღინიშნოს, რომ ეროვნულ სამართალში, იმ საერთაშორისო ხელშეკრულებების გამოკლებით, რომლებიც საქართველოს ეროვნული კანონმდებლობის ნაწილია, ვიხილავთ სამართლიანი სასამართლოს უფლების არაერთი გააზრებას. პირობითად ეს გააზრებანი შეიძლება დაიყოს 2 ნაწილად კონსტიტუციურ-პროცესუალურ¹⁰ და სამართლებრივ-მატერიალური, ამგვარი გამიჯვნა შესაძლებელი გახდა თავად იმ სამართლებრივი წყაროების ანალიზით, რომლებსაც საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო და საერთო სასამართლოები იყენებენ.

ეროვნულ სამართალში სამართლიანი სასამართლოს უფლების დაცვის არაერთი სხვადასხვა იერარქიის მქონე წყარო არსებობს, პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს საქართველოს კონსტიტუცია. საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლი და მისი 1-ლი პუნქტი ქმნიან ზოგად ფუნდამენტს ამ უფლების ნებისმიერი სახით გააზრებისთვის. აღსანიშნავია თავად ნორმის სათაური, რომელიც მოწოდებულია განსაზღვროს საკუთარ თავში ჩამოყალიბებული უფლებების ზოგადი ხასიათი. 31-ე მუხლის სათაურს „საპროცესო უფლებები“ წარმოადგენს, თუმცა ამავე ნორმის 1-ლი პუნქტი აშკარად მიუთითებს უფლების მატერიალურ შინაარსზე „ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავის უფლებათა დასაცავად მიმართოს სასამართლოს. საქმის სამართლიანი და დროული განხილვის უფლება უზრუნველყოფილია.“ ეს დებულება არ არის შემოფარგლული დროითი სივრცით ან იმ პიროვნებათა წრით, რომელიც სარგებლობს კონკრეტული უფლებით, მთავარია არსებობდეს გარკვეული უფლებით აღჭურვილი ადამიანი, რომელსაც სურს სასამართლოს მეშვეობით ამ უფლების დაცვა. შესაბამისად ნორმა ქმედითია, როგორც შეიარაღებული კონფლიქტების დროს ისე მშვიდობიანობის ჟამს და ხელმისაწვდომია, როგორც შეიარაღებულ კონფლიქტში მონაწილე

⁸ გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის 1993 წლის 20 ოქტომბრის *Communication No. 468/1991 Bahamonde v Equatorial Guinea*, პარ. 7.2.

⁹ Weissbrodt D, *The Right to a Fair Trial*, Berlin, 1997, 749.

¹⁰ კუბლაშვილი კ, ძირითადი უფლებები, თბილისი, 2008, 341.

პირებისთვის ისე მშვიდობიანი მოსახლეობისთვის. თუმცა ეს საკითხი ასე მარტივად გადასაჭრელი არ არის იმისათვის, რომ დავინახოთ სრული სურათი ერთდროულად უნდა ვითვალისწინებდეთ საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლით ადამიანისთვის მინიჭებულ უფლებებს, სახელმწიფოს მიხედულებას და ეროვნული კანონმდებლობის სისტემას. საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-2 პუნქტი აყალიბებს განსჯადობის ინსტიტუტს და ხაზს უსვამს, რომ ყოველი პირი უნდა განსჯადობდეს მხოლოდ იმ სასამართლომ, რომლის იურისდიქციასაც ექვემდებარება მისი საქმე. ნორმის მოთხოვნა იმპერატიულია შესაბამისად სახელმწიფო ვალდებულია განსჯადობის დაცვით განიხილოს ყოველი დავა მათ შორის სამხედრო კონფლიქტების დროს წარმოშობილი დავები. კანონმდებელი ითვალისწინებს, რომ ომიანობა განსაკუთრებულ სამართლებრივ რეჟიმში აქცევს არამართო სახელმწიფოსა და ხალხს არამედ თავად სამართლებრივი დავების ბუნებასაც, ამიტომ კონსტიტუციის 59-ე მუხლის მე-3 პუნქტი იძლევა სახელმწიფოს ვალდებულებების შესრულების შესაძლებლობას სამხედრო ტრიბუნალის შემოღების მეშვეობით, თუმცა დეტალურად არ განსაზღვრავს იმ ნორმებს თუ რაზე დაყრდნობით უნდა იხელმძღვანელოს კონკრეტულმა ინსტიტუციამ. სამხედრო სასამართლოს ამოქმედებას თავად კონსტიტუციამ რამდენიმე წინაპირობა დაუდგინა:

I. სათანადო სამხედრო მოცემულობა - სახეზე უნდა იყოს საომარი მდგომარეობა, ბუნებრივია საქართველოს კონსტიტუციის მიზნებისთვის მას კონკრეტული ლეგალური დეფინიცია გააჩნია, რომელიც გულისხმობს საქართველოზე შეიარაღებული თავდასხმას ან მის უშუალო საფრთხეს. აღსანიშნავია, რომ საქართველოზე შეიარაღებული თავდასხმა გაცილებით ფართო ცნებას წარმოადგენს ვიდრე საქართველოს ტერიტორიაზე თავდასხმა, შესაბამისად ეს მუხლი ამ თვალსაზრისით ფართო ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას იძლევა. ამასთან კანონმდებელმა დაავიწროვა თავდასხმის ხასიათი და მკაცრად განსაზღვრა, იგი როგორც სამხედრო ხასიათის მქონე.

II. ინსტიტუციური პროცედურების დაცვა - საქართველოს პრეზიდენტმა პრემიერ-მინისტრის წარდგინებით უნდა გამოაცხადოს საომარი მდგომარეობა, ეს კიდევ ერთხელ მიუთითებს ამგვარი მდგომარეობის მნიშვნელობაზე რამეთუ საჭიროებს აღმასრულებელი და სახელმწიფო მეთაურის ერთგვაროვან პოზიციას.

გადაწყვეტილება საომარი მდგომარეობის გამოცხადების შესახებ ძალაში შედის საომარი მდგომარეობის გამოცხადების მომენტიდან, შესაბამისად ამ დროისთვის შესაძლებელია სამხედრო სასამართლოს შექმნა, თუმცა თუკი ასეთი მდგომარეობა მომავალში არ დამტკიცდა პარლამენტის მიერ, შესაძლებელია კითხვის ნიშნები გაჩნდეს სამხედრო სასამართლოს მოქმედების კანონიერებასთან მიმართებით, თუმცა

როგორც აღინიშნა თავად ასეთი სასამართლოს შემოღება კანონიერი იქნება პარლამენტის მიერ საომარი მდგომარეობის დამტკიცების მიუხედავად, თუ გამოვალთ იმ მოცემულობიდან, რომ მსგავსი ფორმით მიღებული კანონიერი აქტი ვერ გახდება უკანონო და პირის წარდგენა ერთსა და იმავე ბრალდებით დაუშვებელია სხვადასხვა სასამართლოსთვის, მაშინ შესაძლებელია მართლმსაჯულების განხორციელებას საფრთხე დაემუქროს, შესაბამისად საომარი მდგომარეობის მიუხედავად სასამართლომ ფუნქციონირება უნდა განაგრძოს. ამასთან ეს არ ართმევს მხარეებს უფლებას იდავონ თავად სასამართლოს იურისდიქციის თაობაზე, იმ ნაწილში სადაც შეიარაღებულ კონფლიქტში მოქმედი წესების დაცვის ვალდებულებაა მოითხოვება.

ფუნდამენტური მნიშვნელობა აქვს იმ მოცემულობას, რომ საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად საომარი მდგომარეობის დროს დაუშვებელია სამართლიანი სასამართლოს უფლების შეზღუდვა ან შეჩერება განსხვავებით კონსტიტუციაში განმტკიცებული ზოგიერთი უფლებისგან.¹¹ ამრიგად ზემოთქმული მსჯელობით განისაზღვრა, თუ რა წარმოადგენს სამხედრო სასამართლოს შექმნის ფუნდამენტს, თუმცა არ აღნიშნულა ის დეტალები თუ როგორ უნდა განაგრძოს ასეთმა სასამართლომ ფუნქციონირება საერთო სასამართლოების შესახებ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის მე-3 პუნქტი სწორედ ამ მიზანს ემსახურება, რომლის თანახმადაც „სამხედრო სასამართლო შეიძლება შეიქმნას მხოლოდ საერთო სასამართლოების სისტემაში, საომარი მდგომარეობის დროს, ამ მდგომარეობასთან დაკავშირებული სისხლის სამართლის საქმეების განსახილველად, საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტით. ამავე დეკრეტით უნდა განისაზღვროს სამხედრო სასამართლოს შემადგენლობა, განსჯადობა და მის მიერ საქმეთა განხილვის წესი [...]“.

მოცემულმა ნორმამ არამართო შეზღუდა სასამართლოს ფუნქციონირების სფერო სისხლის სამართლის დარგით არამედ კონკრეტულ ინდივიდუალურ საქმეს მიუსადაგა კრიტერიუმი, რომელის თანახმადაც ეს საქმე დაკავშირებული უნდა იყოს საომარ მდგომარეობასთან. ეს გარკვეულწილად სამართლებრივად გვაძლევს იმის მტკიცების შესაძლებლობას, რომ სისხლის სამართლის ნორმებთან ერთად გამოყენებული იქნება ის საერთაშორისო თუ ეროვნული ნორმები, რომლებიც არეგულირებენ შეიარაღებულ კონფლიქტებს და მასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს. რაც შეეხება სამხედრო სასამართლოსთვის მოქმედ დებულებებს, მართალია ისინი ექცევიან გარკვეულწილად სპეციალური რეჟიმში თუმცა, მათზე გავრცელდება საკონსტიტუციო სამართლოს ყველა ის მსჯელობა, რომელიც მიესადაგება სამართლიანი სასამართლოს უფლებას. მართალია სასამართლოს მსჯელობის კონ-

¹¹ საქართველოს კონსტიტუციის 71-ე მუხლის მე-4 პუნქტი, საქართველოს პარლამენტის უწყებები N31-33, 24.08.1995.

ტექსტი, არ არის იდენტური თუმცა უფლების კონცეფცია ერთიანი და საერთოა.

სამხედრო სასამართლოსთვის ხელმისაწვდომობის უფლებაც ინდივიდის უფლებების და თავისუფლებების დაცვის, სამართლებრივი სახელმწიფოსა და ხელისუფლების დანაწილების პრინციპების უზრუნველყოფის უმნიშვნელოვანესი კონსტიტუციური გარანტია იქნება.¹² საკონსტიტუციო სასამართლოს არაერთხელ აღუნიშნავს, რომ ამ უფლების განხორციელება „[...] სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპს უკავშირდება და მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს მის არსს“¹³ ეს უკანასკნელი კი გულისხმობს, რომ “ხელისუფლება უნდა ეყრდნობოდეს კონსტიტუციას, კანონს და მთლიანად სამართალს [...]”.¹⁴ ამრიგად მიუხედავად შეიარაღებული კონფლიქტისა სამხედრო სასამართლოს იურისდიქციისადმი დაქვემდებარებულ პირს სრული უფლება ექნება ისარგებლოს სამართლიანი სასამართლოს უფლებით, რომელიც წარმოადგენს ინდივიდსა და სახელმწიფოს, [...] შორის არსებული სადავო ურთიერთობებს, გადაჭრის უმნიშვნელოვანეს მექანიზმს, რომელიც ამასთანავე უზრუნველყოფს კონსტიტუციური უფლებების ეფექტურ რეალიზაციას და უფლებებში გაუმართლებელი ჩარევისაგან დაცვას“.¹⁵

2. შეიარაღებული კონფლიქტები და მათი გავლენა სამართლიანი სასამართლოს უფლებაზე

ა) შეიარაღებული კონფლიქტების რეგულირების სამართლებრივი სივრცე

საერთაშორისო სამართალში ომი ოდითგანვე სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობის რადიკალურ ფორმას წარმოადგენდა. სწორედ ომთან არის დაკავშირებული სახელმწიფოებს შორის დადებული პირველი შეთანხმებაც.¹⁶

საერთაშორისო სამართალი ერთმანეთისგან მიჯნავს *ius ad bellum* და *ius in bello* მოცემულობას.¹⁷ ომამდე გამოსაყენებელი სამართალი

¹² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ნოემბერის N1/3/421,422 გადაწყვეტილება საქმეზე “საქართველოს მოქალაქეები გიორგი ყიფიანი და ავთანდილ უნგიაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ”.

¹³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2006 წლის 15 დეკემბრის N1/3/393,397 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ონისე მებონია და ვახტანგ მასურაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

¹⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 დეკემბრის N1/3/407 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

¹⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 19 დეკემბრის N1/1/403,427 გადაწყვეტილება საქმეზე „კანადის მოქალაქე ჰუსეინ ალი და საქართველოს მოქალაქე ელენე კირაკოსიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

¹⁶ <<https://www.unmultimedia.org/s/photo/detail/239/0239282.html>> last modified last modified December 9, 2019.

¹⁷ ძამაშვილი ბ, სამხედრო კონფლიქტების სამართალი, თბილისი, 2015, 15.

(*ius ad bellum*) არის ნორმების ერთობლიობა, რომელიც განსაზღვრავს ომის დაწყების კანონიერებას.¹⁸ მაშინ, როდესაც საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი (*ius in bello*) აწესებს თავად ომის დროს მოქმედ წესებს. სწორედ ამ წესებიდან ერთ-ერთი, სამართლიანი სასამართლოს უფლება, წარმოადგენს კვლევის ძირითად საგანს, რადგან როგორც ზემოთ აღინიშნა ეს უფლება ფუნდამენტურ როლს თამაშობს მაშინ, როდესაც თავად სახელმწიფოს სუვერენიტეტი და ტერიტორიული მთლიანობაც კი კითხვის ნიშნის ქვეშ დგას.¹⁹

საერთაშორისო სამართალში ტერმინი ომის ერთმნიშვნელოვანი ინტერპრეტაცია არ არსებობს ამრიგად, საომარი მდგომარეობა პირდაპირ ბმაშია შეიარაღებულ კონფლიქტთან. საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის წყაროები ამოქმედება შეიარაღებული კონფლიქტის დროს ისინი განსაზღვრავენ მათ სახეობებს თუმცა არ განსაზღვრავენ თავად შეიარაღებული კონფლიქტის ცნებას.²⁰ ამასთან დაკავშირებით ფუნდამენტური მნიშვნელობა აქვს ყოფილი იუგოსლავიის სამხედრო ტრიბუნალის განმარტებას, რომელიც მან დუშკო ტადიჩის საქმეზე ჩამოაყალიბა. ტრიბუნალის თანახმად შეიარაღებული კონფლიქტი არსებობს მაშინ, როდესაც სახეზეა შეიარაღებული ძალების გამოყენება სახელმწიფოთა შორის ან განგრძობადი შეიარაღებული ძალადობა სამთავრობო ხელისუფლებასა და ორგანიზებულ დაჯგუფებას ან თავად ასეთ დაჯგუფებებს შორის სახელმწიფოს ფარგლებში.²¹ სწორედ ასეთ ფაქტობრივ მოცემულობაში განისაზღვრება სამართლიანი სასამართლოს უფლების დამცავი ნორმები.

სამართლიანი სასამართლოს უფლება საერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტებში

საერთაშორისო ხასიათის შეიარაღებული კონფლიქტში დაპირისპირებულ მხარეთა შორის სახელმწიფოები გამოდიან. შესაბამისად მათზე მოქმედი ჰუმანიტარული სამართლის ნორმები, ჩვეულებითი ხასიათის ნორმების გამოკლებით, არ ვრცელდება არასაერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტებზე.²² სამართლიანი სასამართლოს უფლებას შენევის 1949 წლის ოთხივე კონვენცია იცავს, მათ შორის არის მესამე კონვენციის დებულებები რომელიც ტყვეთა მიმართ მოპყრობის წესებს ადგენს. ეს დებულებები იმ თვალსაზრისით არის საინტერესო, რომ სტატუსები გარკვეული უფლებებისა და ვალდებულებების მიმნიჭებელ კონცეპტს ითვალისწინებს, რომლებიც არ გვხვდება არასაერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტებში. შენევის 1949 წლის მესამე

¹⁸ Greenwood Ch, The Relationship between *ius ad bellum* and *ius in bello*, 1983, (9(4) Review of International Studies), 184.

¹⁹ Nijhoff N, International Humanitarian Law and Human Rights Law, Leiden, 2008, 55.

²⁰ ICC Bemba Confirmation of Charges Decision 15 June 2009, para. 220.

²¹ ICTY, Tadić Trial Judgment 7 May 1997, para. 561.

²² Fleck D, The Handbook of International Humanitarian Law Third edition, Oxford, 2013, 603.

კონვენციის 82-ე მუხლი განსაზღვრავს ტყვის პასუხისმგებლობას და დამატყვევებელი სახელმწიფოს სასამართლოების იურისდიქციის დამიქვემდებარეობის ცალკეულ ასპექტებს. აღნიშნული დებულების თანახმად სამხედრო ტყვეები ემორჩილებიან ტყვედ ამყვანი სახელმწიფოს შეიარაღებულ ძალებში მოქმედ კანონებს, წესდებებსა და ბრძანებულებებს; დამატყვევებელი სახელმწიფო უფლებამოსილია სასამართლო ან დისციპლინური ზომები აღნიშნული კანონების, წესდებების ან ბრძანებულებების დამრღვევი ნებისმიერი სამხედრო ტყვის მიმართ მიიღოს. როცა ტყვედ ამყვანი სახელმწიფოს რომელიმე კანონით, წესდებით ან ბრძანებულებით სამხედრო ტყვის მიერ ჩადენილი ქმედება დასჯადად ცხადდება და ამავე დროს დამატყვევებელი სახელმწიფოს შეიარაღებული ძალების წევრის მიერ ჩადენილი იგივე ქმედება დასჯადი არ არის, ასეთ ქმედებას შეიძლება მოჰყვეს მხოლოდ დისციპლინური სასჯელის დაკისრება.

შესაბამისად ეს ნორმა სისხლისსამართლებრივი თვალსაზრისით უკრძალავს სახელმწიფოს მოწინააღმდეგე მხარის კომბატანტის განსხვავებულად გასამართლებას. იგი ერთდროულად აფუძნებს სასამართლოს წინაშე თანასწორობის პრინციპს და ამავდროულად „დისციპლინური სასჯელის“ ქრილში არღვევს მას. ეს ლეგალური მოცემულობა განპირობებულია საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის პრაგმატული მიდგომით გარკვეული საკითხებისადმი.

ამასთან კომბატანტის პრივილეგია - საბრძოლო მოქმედებებში მონაწილეობის კანონიერება წარმოადგენს საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის ერთ-ერთ განსაკუთრებულ მიდგომას. არსობრივად კომბატანტის პრივილეგიის საპირწონედ შეიძლება მივიჩნიოთ სიცოცხლის კანონიერი ხელყოფის შესაძლებლობა. ამრიგად სასამართლო ხელისუფლების გამოწვევას წარმოადგენს მოთოკოს აღმასრულებელ ხელისუფალთა ვნებები დასაჯოს საკუთარ მეზობლთა წინააღმდეგ გამოსული მეომარი. მისი ქმედებები უნდა შეფასდეს მაქსიმალურად ობიექტურად ისევე, როგორც საკუთარი ქვეყნის ჯარისკაცის ქმედებას შეაფასებდა სასამართლო.

არც ერთი სამხედრო ტყვე არ შეიძლება სასამართლოს გადასცენ ან გაასამართლონ ქმედებისათვის, რომელიც მისი ჩადენის მომენტში დამატყვევებელი სახელმწიფოს მოქმედი კანონმდებლობით ან საერთაშორისო სამართლით დასჯადი არ იყო. აკრძალულია სამხედრო ტყვეზე ნებისმიერი სახის მორალური ან ფიზიკური ზემოქმედება იმ მიზნით, რომ მან თავი იმ ქმედების ჩადენაში ცნოს დამნაშავედ, რომელიც მას ბრალად ედება. არ შეიძლება არც ერთი სამხედრო ტყვის გასამართლება, თუ მას თავდაცვისა და კვალიფიციური დამცველის დახმარებით სარგებლობის შესაძლებლობა არ ჰქონდა.²³ კონვენცია ამ დებულებებით გამოხატავს ფუნდამენტურ პრინციპებს, რომლებიც უზრუნველყო-

²³ ჟენევის 1949 წლის III კონვენციის 99-ე მუხლი.

ფენ სამართლიანი სასამართლოს უფლებას. აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული სამართლისგან განსხვავებით საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი არ კრძალავს სიკვდილით დასჯას. ასეთი აკრძალვა მხოლოდ ბავშვებთან მიმართებით ვრცელდება, რომელიც ამ სამართლის დარგის ფარგლებში სპეციფიურად განიშარტება.

სამართლიანი სასამართლოს უფლება საერთაშორისო ხასიათის არმოქმე შეიარაღებულ კონფლიქტებში

არასაერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტებში დაპირისპირებულ მხარეთა შორის შეიარაღებული დაჯგუფების არსებობა აუცილებელი კრიტერიუმია. განსხვავებით საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტისა აქ არ არსებობს კომბატანტის პრივილეგია და სამართლიანი სასამართლოს უფლების დამცველი ნორმებიც გაცილებით მცირე რაოდენობით გვხვდება. ეს უკანასკნელი განპირობებულია სახელმწიფოს სუვერენიტეტისა და საშინაო საქმეებში ჩაურევლობის პრინციპებით. რაც უფრო მეტად ეხება საკითხი საშინაო დაპირისპირებას მით უფრო ნაკლებ მბოჭავ ვალდებულებებს იღებს სახელმწიფო საკუთარ თავზე. თუმცა ნორმების სიმცირე არ ნიშნავს იმ ფუნდამენტთა დარღვევის შესაძლებლობას, რომლებიც სამართლიანი სასამართლოს უფლებას აყალიბებენ. ამის გამო ოთხივე კონვენციის მე-3 საერთო მუხლი აყალიბებს შემდეგ კონცეფციას: არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის დროს აკრძალულია და ყველგან და ყოველთვის, აკრძალული იქნება კონფლიქტში მონაწილე პირთა პასუხისგებაში მიცემა და სასჯელის აღსრულება სათანადო წესით დაფუძნებული სასამართლოს მიერ გამოტანილი წინასწარი სასამართლო გადაწყვეტილების გარეშე, ცივილიზებული თანამეგობრობის მიერ სავალდებულოდ აღიარებული სასამართლო გარანტიების გათვალისწინებით.²⁴

დებულების უკანასკნელი ნაწილი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია და ფართოა რაოდენ იგი საყოველთაოდ აღიარებულ გარანტიებზე მიუთითებს. შესაბამისად მინიმუმამდეა დაყვანილი გამარჯვებულთა სასამართლოს გამართვის შესაძლებლობა. ამასთან სასამართლო უნდა იყოს არა სახელდახელოდ შექმნილი არამედ სამართლით განსაზღვრული წესით დაფუძნებული, რომლის გადაწყვეტილებაც წინ უნდა უსწრებდეს ყოველგვარ სასჯელს. მე-3 მუხლის ავტორებმა ბოლო წინადადების შეტანით დინამიური და ცოცხალი გახადეს კონკრეტული ნორმა, რაოდენ სამართლიანი სასამართლოს უფლების ფარგლები დღითიდღე ფართოვდება და საწყის ეტაპზე თუ ზოგადად სასამართლოსთვის მიმართვა იდგა კითხვის ნიშნის ქვეშ, დღეს უკვე ხარისხიანი დაცვის უფლებაზე მიმდინარეობს მსჯელობა. მე-3 საერთო მუხლით გა-

²⁴ უენევის 1949 წლის კონვენციების მე-3 საერთო მუხლი.

რანტირებული უფლება დამატებით ივსება 1977 წლის ჟენევის კონვენციების მე-2 დამატებითი ოქმით.

ეს უკანასკნელი განამტკიცებს უდანაშაულობის პრეზუმფციას, განაჩენის გასაჩივრების შესაძლებლობას, ბრალდებულის შესაძლებლობას არ განახორციელოს თვითინკრიმინაცია, სასამართლოს სხდომაზე დასწრების უფლებას და სხვ. თუმცა განსხვავებით მე-3 საერთო მუხლის დებულებებისა მე-2 დამატებითი ოქმი არ არის საერთაშორისო ჩვეულებითი ნორმა, რაც გულისხმობს იმას, რომ იგი არ გამოიყენება ნებისმიერი სახის არასაერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტში.

ბ) ადამიანის უფლებათა სამართალი, საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის კვალდაკვალ

საერთაშორისო ჰუმანიტარულ და ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალმა განვითარების რადიკალურად განსხვავებული განვლეს. მათი წყაროთა განსხვავებულობა და საკითხის სხვადასხვა ქრილში აღქმა ბადებს კითხვებს მათი ერთდროულ ურთიერთქმედებაზე. ამ საკითხზე ნათელი განმარტება გააკეთა მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ. ე.წ კედლის საქმეში.²⁵ სასამართლომ მსჯელობის თანახმად ნებისმიერი სახის შეიარაღებული ძალადობის დროს იქნება ეს სახელმწიფოთაშორისი თუ არა, საერთაშორისო სამართლის ორივე დარგი განაგრძობს მოქმედებას. სასამართლო მიჯნას რა კონკრეტულ სიტუაციებს ასკვნის, რომ უფლებათა ნაწილი განეკუთვნება ექსკლუზიურად ჰუმანიტარულ სამართალს, ნაწილი ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალს, ხოლო ნაწილი ორივე მათგანს. სასამართლომ ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი აღიარა, როგორც *Lex Generalis*, რომელიც ნებისმიერ ვითარებაში აგრძელებს მოქმედებას, ხოლო საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი *Lex Specialis*,²⁶ რომელიც სპეციალურად მისთვის განკუთვნილ შემთხვევებს არეგულირებს და გადასწონის სხვაგვარად მომწესრიგებელ ნორმებს.²⁷ უფრო მეტიც ხანგრძლივი ოკუპაციის დროს შესაძლებელია ცალკეულ ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულმა უფლებებმა გავლენა მოახდინონ ჰუმანიტარული სამართლის ნორმების რეალიზებაზე.²⁸

განსაკუთრებით საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ევროპული კონვენციის მე-15 მუხლის დებულებების თანახმად სამართლიანი სასამართ-

²⁵ ICJ, Advisory Opinion, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory.

²⁶ მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლო, (საკონსულტაციო მოსაზრება), ბირთვული იარაღის გამოყენების მუქარისა და გამოყენების კანონიერებასთან დაკავშირებით, 1996 წლის 8 ივლისი, პარ. 25.

²⁷ მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლო, (საკონსულტაციო მოსაზრება), ოკუპირებული პალესტინის ტერიტორიაზე კედლის მშენებლობასთან დაკავშირებით, 2004 წლის 9 ივლისი, პარ. 106.

²⁸ Doswald-Beck L, Fair Trial, Right to, International Protection, Oxford, 2013, 13.

ლოს უფლება არ განეკუთვნება იმ უფლებათა კატეგორიას, რომლისგანაც გადახვევა ომიანობის შემთხვევაში დაუშვებელია.²⁹ ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს მე-6 მუხლით განმტკიცებული სიკეთეები, რომელთაგან გადახვევაც მიუხედავად ომიანობისა დაუშვებელია ამიტომ მე-6 მუხლი ნაწილობრივ დეროგაციას დაქვემდებარებულ უფლებად შეიძლება იქნას მიჩნეული,³⁰ ამას ნათელჰყოფს თავად ევროპული კონვენციის მე-7 დამატებითი ოქმი, რომელიც კონვენციის განუყოფელი ნაწილია.

უფრო მეტიც სამართლიანი სასამართლოს უფლება განმტკიცებულია საერთაშორისო სისხლის სამართლის დებულებებითაც. რომის სტატუტი მოიცავს ოთხ საერთაშორისო დანაშაულს, რომელთაგან სამართლიანი სასამართლოს უფლების ხელყოფა შეიარაღებული კონფლიქტის დროს შესაძლებელია შეფასდეს, როგორც ომის დანაშაული ან/და რომის სტატუტის მე-7 მუხლის 1-ლი პუნქტის h) ქვეპუნქტისა და ამავე მუხლის მე-2 პუნქტის g) ქვეპუნქტის გათვალისწინებით ადამიანურობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული, თუკი მას სათანადო ხასიათი ექნება.³¹

3. სამართლიანი სასამართლოს უფლება, როგორც კაცობრიობის კოლექტიური მონაპოვარი

სამართლიანი სასამართლოს უფლება თვისი ფართო გაგებით მოიცავს არა მხოლოდ მის იურისდიქციას დაქვემდებარებული პირის უფლებას მიიღოს სამართლიანი სასამართლო პროცესი, ასევე იგი კოლექტიურ სიკეთესაც წარმოადგენს. ჯერ კიდევ საუკუნის წინ აღინიშნა, რომ სამართლიანობა არამართო უნდა აღსრულდეს, არამედ უნდა იქნას დანახული თუ როგორ აღსრულდება.³²

საერთაშორისო ტრიბუნალების და *ad hoc* სასამართლოების მთავარ მონაპოვარს სამართლებრივი მსჯელობის გარდა, წარმოადგენს კონკრეტული ეპოქის ადამიანებისთვის მშვიდობის უზრუნველყოფა.³³ მშვიდობა გაეროს ქარტიით გაცხადებულ უმთავრეს მიზანს წარმოადგენს,³⁴ რომელიც თანამედროვე სახელმწიფოში უზენაესი ღირებულების ადამიანის გარეშე თავის სრულფასოვნებას ვერ წარმოაჩენს. სამართლიანი სასამართლო სწორედ ის ინსტრუმენტია, რომელსაც ყველაზე უკეთ შეუძლია შეიარაღებული კონფლიქტისა და მის შემდგომ დააკმაყოფი-

²⁹ Legal Digest of International Fair Trial Rights, Warsaw, 2012, 22.

³⁰ <<https://www.ejiltalk.org/joint-series-on-international-law-and-armed-conflict-fair-trial-guarantees-in-armed-conflict/>> last modified December 9, 2019.

³¹ საერთაშორისო სისხლის სასამართლოს რომის სტატუტი, 1998 წლის 17 ივლისი, რომი.

³² R v Sussex Justices; Ex parte McCarthy [1924] 1 KB 256, 259 ('R v Sussex Justices').

³³ იბ. 1945 წლის 24 ოქტომბრის გაეროს ქარტიის პრეამბულა და ამავე ქარტიის 1-ლი მუხლი.

³⁴ <<https://www.un.org/en/sections/issues-depth/peace-and-security/>> last modified December 10, 2019.

ლოს კონფლიქტის მსხვერპლთა მოთხოვნები და ამავედროულად დამნაშავეს მისი ქმედების სიმძიმიდან გამომდინარე შეურჩიოს სასჯელი. სრულებით მართალია რომ სამართლიანი სასამართლოს უფლება სწორედ სახელმწიფოსა და ინდივიდს შორის ურთიერთობის ვერტიკალურ სიბრტყეში წარმოიქმნა და მისი აღქმა საერთაშორისო სამართლის ჰორიზონტალურ ქრილში არ იქნება შესაბამისი მის თავდაპირველ არსთან. თუმცა თუკი გამოვალთ იმ დაშვებიდან, რომ მონტევიდეოს კონვენციის თანახმად³⁵ სახელმწიფოს განუყოფელ ელემენტს წარმოადგენს მოსახლეობა ე.ი ხალხი,³⁶ რომელშიც შემავალ ადამიანებს ინდივიდუალურად აქვთ უფლება ედავონ მისი უფლების დამრღვევ სუბიექტს რატომ არ უნდა ჰქონდეთ მათ ამ უფლების გამოყენების შესაძლებლობა კოლექტიურად? სახელმწიფოს, რომლის მოქალაქეებსაც შეიარაღებული კონფლიქტის დროს დაერღვათ საერთაშორისო სამართლით გარანტირებული უფლებები შეუძლია მიმართოს სხვადასხვა საერთაშორისო ინსტიტუციას. სწორედ საერთაშორისო სამართლის სუბიექტის ამ უფლების რეალიზებისთვის არსებობს საერთაშორისო სასამართლოები, რომლებიც აღჭურვილნი არიან უფლებამოსილებით განიხილონ სახელმწიფოთაშორისი დავები.

საკითხი საერთაშორისო დავის განმხილველი სასამართლოს სამართლიანობის შესახებ ჯერ კიდევ მისი ფორმირების ეტაპიდან იწყება. სახელმწიფოთაშორისი დავისთვის დამახასიათებელი არის ის ფაქტი, რომ კონკრეტული ხელშეკრულით საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი თავად იბოჭავს თავს, რაც გამოიხატება სუვერენიტეტის საკუთრი ნებით შებოჭვაში. სახელმწიფო ნეიტრალურ და მიუკერძოებელ სუბიექტს აძლევს საქმის განხილვისა და მისთვის შესასრულებლად სავალდებულო გადაწყვეტილების გამოტანის შესაძლებლობას. ამრიგად ჰორიზონტალურ სივრცეში სამართლიანი სასამართლოს უფლების კონცეფცია ფუძემდებლურად განსხვავდება ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის დროს მოქმედ სამართლიანი სასამართლოს უფლებისგან, თუმცა ამ უკანასკნელთ მრავალი საერთო ელემენტი ახასიათებთ. მაგალითისთვის აღსანიშნავია, რომ სამართლიანი სასამართლოს პრინციპის სრული დაცვით წარიმართა სახელმწიფოთაშორისი დავა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში რუსეთის ფედერაციის წინააღმდეგ, რომ არა საერთაშორისო ინსტიტუციის მიუკერძოებლობა და სამართლის დანაწესთა დაცვა ძნელად სავარაუდოა მიუხედავად სუვერენული თანასწორობის პრინციპისა, ისეთი პოლიტიკური გავლენების მქონე სუბიექტთან, როგორც რუსეთის ფედერაციაა დავა საქართველოს სასარგებლოდ გადამწყდარიყო.³⁷

³⁵ იხ. 1933 წლის მონტევიდეოს კონვენცია, სახელმწიფოს ვალდებულებებისა და უფლებების შესახებ, 1-ლი მუხლის ა) პუნქტი.

³⁶ Marume S.B.M, Jubenkanda R.R, Namusi C.W, Madziyire N. C, An analysis of essential elements of the State, 2016, 25.

³⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დიდი პალატა, საქმე საქართველო

დასკვნა

სამართლიანი სასამართლოს უფლება ადამიანის ერთ-ერთი ფუნდამენტური უფლებაა, რომელიც განმტკიცებულია არა მხოლოდ ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლით ასევე საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის დებულებებით. მიუხედავად შეიარაღებული კონფლიქტისა ყველას ეძლევა ამ უფლების ჯეროვნად რეალიზაციის შესაძლებლობა. ეს უკანასკნელი არ გამორიცხავს სახელწმიფოს უფლებას გადაუხვიოს ამ უფლების დაცვის ცალკეული ასპექტებისგან, თუმცა საბოლოო ჯამში ომიანობის შემთხვევაშიც კი მისი ფუნდამენტი უცვლელია. სამართლიანი სასამართლოს უფლება მჭიდროდ არის დაცული საერთაშორისო სამართლის არაერთი დარგით, როგორც ეროვნულ ისე საერთაშორისო ტრიბუნალთა დონეზე. შეიარაღებული კონფლიქტის ვითარებისას სამხედრო სასამართლოს შექმნის შესაძლებლობას ითვალისწინებს, ქართული კანონმდებლობაც, რათა უკეთ იქნას უზრუნველყოფილი მართლმსაჯულება.

სამართლიანი სასამართლოს უფლება ასევე გააჩნია ისეთ სუბიექტს როგორც არის სახელწმიფო, თუმცა ეს ამ უფლების კლასიკურ გაგებას არ ნიშნავს. სწორედ ეს უფლება წარმოადგენს სახელწმიფოთა შორის დავათა მშვიდობიანად გადაჭრის ერთ-ერთ ეფექტიან გზას, რომლის დარღვევის შემთხვევაში საფრთხე დაემუქრება საერთაშორისო მშვიდობასა და უსაფრთხოებას, რომლის ხელყოფაც პირდაპირ ასახავს ჰპოვებს კაცობრიობის კეთილდღეობაზე.